

Dr. Nuri DRAGOJ
(Tiranë)

VËSHTRIM MBI LUFTËN ITALO-GREKE DHE PASOJAT QË RRODHËN PREJ SAJ NË TREVAT JUGORE TË SHQIPËRISË

Në prag të Luftës së Dytë Botërore, thuajse gjithë shtetet e europiane dominoheshin nga tregtia gjermane. Shumë prej tyre qenë zhytur në borxhe nëpërmjet kredive dhe e kishin të vështirë shlyerjen. Në muajin mars 1939, Italia i detyrohej Gjermanisë 350 milionë lira borxh. Por veçanërisht ekspansioni gjerman në Evropën Qendrore e kishte shqetësuar Musolinin dhe e nxiti të veprojë në drejtim të Shqipërisë. Më 18 mars, Bernero, në emër të kabinetit të Romës siguronte Hitlerin se qëllimi i tyre ishte të mbështesnin Gjermaninë.¹

Më 7 prill forcat italiane zbarkuan në bregdetin shqiptar dhe brenda një jave kishin nën kontroll gjithë territorin e vendit. Pas pushtimit të Shqipërisë, synimi i Musolinit ishte Greqia. Pushtimi i saj do të balanconte sadopak sukseset e Hitlerit dhe do t'i shpëtonte Duçes prestigjin e lëkundur. Përgatitjet për këtë filluan menjëherë. Në kuadër të ristrukturimit të administratës, ndër veprimet e para, ishte shkrirja e ushtrisë

¹ Roberto Bataglia, *Lufta e Dytë Botërore*, Tiranë: 8 nëntori, 1991, f. 121-122.

shqiptare dhe organizimi i saj në njësi të vogla, të cilat do të ishin në varësi të ushtrisë italiane. Repartet e mëdha shqiptare u shpërbënë për të shmangur ndonjë rrezik të mundshëm.² Pas kësaj filloi puna për krijimin e disa batalioneve shqiptare, të cilët do të quheshin “Batalione Vullnetarësh Rajonal Shqiptarë”. Ata drejtoheshin nga komandantë shqiptarë me gradën major, të cilët caktoheshin nga Luogotenencia.³ Në çdo batalion ishte dhe një oficer italian, që quhej “këshilltar”.

Me pushtimin e Shqipërisë, Italia ndërmori edhe një aksion të madh ndërtimor në rajonin lindor dhe jugor të vendit. Propaganda e komentonte atë si një hap pozitiv për zhvillimin infrastrukturor dhe bujqësor të Shqipërisë, por nuk ishte e vështirë të kuptohej që ato ishin punime ushtarake, të cilat kryesisht synonin hapjen e rrugëve. Kjo shihej edhe në ndërtimin e disa objekteve sanitare që do të shërbenin për dhënien e ndihmave mjekësore. Pikat sanitare në jug u vendosën në Vlorë, Delvinë, Gjirokastrë, Përmet, Këlcyrë, Çorrovodë, Leskovik, Jorgucat, Sarandë etj. Ndërkohë u ndërtuan me urgjencë dhjetra burgje të shpërndara në gjithë vendin. Për jugun ato u përqëndruan në Porto Palermo, Drashovicë, Berat e Skrapar.⁴

Në janar të vitit 1940 u kërkua thirrja nën armë e të rinjëve shqiptarë të datlindjes 1919. Në muajin prill duhej të ishin mbledhur 5 280 vetë. Ata do të stërviteshin dhe të punonin në rrugë deri në muajin shtator. Pas kësaj duhej të ishin të gatshëm për luftë. General Visconti Prasca, më 28 shtator 1940 vinte në dukje se ministria e luftës kishte miratuar krijimin e batalioneve vullnetare shqiptare. Do të ngriheshin 6 batalione të tilla, me qendër në Sarandë, Delvinë, Gjirokastrë, Përmet, Leskovik dhe

² Piero Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane (1939-1943)*, Romë 2001, Tiranë 2005, f. 23.

³ Po aty, f. 188.

⁴ Gj. Titani, *Lufta italo-greke..*, f. 58-59.

Korçë. Në Përmet do të krijohet batalioni IV me 3 kompani që i përkiste divizionit “Ferrara”.⁵

Italia luajti me ndjenjat e shqiptarëve. Duke qenë se ngjarjet e vitit 1914 ruheshin ende të freskëta në kujtesën e banorëve të trevave jugore, propagandohej se ajo, një mike e mirë e Shqipërisë, po përpigjej të korrigjonte padrejtësitë e bëra nga Konferenca e Ambasadorëve të Londrës së vitit 1913. Nën këtë frymë ishin inkadruar në radhët e ushtrisë italiane edhe trupa shqiptare. Ato besonin se Italia do të sillte bashkimin e Kosovës dhe Çamërisë me Shqipërinë. Më 16 shtator 1940 raportohej se trupa e batalionit “Gramozi”, pas një shfaqje kinematografike, kishte kënduar “plotë entuziazëm për Perandorin dhe Duçen, duke i kërkuar në mënyrë të përsëritur Themeluesit të Perandorisë, që të çlironin vëllezërit e Çamërisë dhe Kosovës”.⁶ Më 15 tetor, Jakomoni i raportonte Duçes se në Shqipëri sulmi ndaj Greqisë pritej me ankth. Për gjeneralin Viskonti Prasca, nga radhët e shqiptarëve mund të angazhoheshin çeta me 2 500 - 3 000 veta nën kujdesin e oficerëve italianë.⁷ Ndërsa Jakomoni premtonte 7 000 rekrutë të rinj. Këto raportime e bënë më entuziastë Duçen. Çiano dhe Jakomoni e siguruan Musolinin se Greqia do të binte menjëherë.⁸

Me propozim të kryetarit të Këshillit të Ministrave, duke filluar nga mesnata e datës 28 tetor 1940, deklarohet gjendje lufte duke përfshirë çdo efekt tjetër ligjor mbi tokat e prefekturës Tiranë, Korçë, Vlorë, Elbasan, Gjirokastër, Durrës, Berat.⁹ Po ashtu urdhrohej mobilizimi civil i gjithë atyre që i përkisnin administratës shtetërore, bashkiake e komunale.¹⁰ Po atë ditë ishte

⁵ *Po aty*, f. 331

⁶ P. Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...* f. 60.

⁷ *Po aty*, f. 62.

⁸ R. Bataglia, *Lufta e Dytë Botërore...*, f. 139.

⁹ *Fletore Zyrtare* Nr. 165, datë 28 tetor 1940, f. 1. Dekret Nr. 448, datë 28 tetor 1940. Deklarohet gjendje lufte në disa prefektura.

¹⁰ *Po aty*.

dhënë urdhëri për sulm. Fillimisht në përpjekje me forcat greke kishte rënë një batalion shqiptar, në lindje të Peratit, të cilët kishin luftuar ashpër për gati tri orë.¹¹

Të nesërmen e sulmit mbi Greqi, legata shqiptare e A.Zogut vijonte të qëndronte në Paris i ofroi ministrit grek mbështetjen shqiptare kundër armikut të përbashkët. Të njëjtën gjë bëri dhe legata shqiptare në Ankara, me thirrjen e së cilës u regjistruan shumë vullnetarë për të shkuar në mbështetje të frontit grek kundër Italisë.¹² Dihet se shpejt situata ndryshoi në dëm të italianëve. Divizioni alpin italian në front u habit nga sulmi i papritur grek dhe komanda italiane në Shqipëri i dha urdhër të tërhiqej dhe t'u priste rrugën forcave greke për të mos hyrë në Urën e Peratit.¹³ Më 6 nëntor Çiano detyrohej të pranonte se inisiativa kishte kaluar në favor të grekëve. Ata kishin kundërsulmuar në frontin e Maqedonisë Perëndimore, duke u shkaktuar disfatë trupave italiane. Më 23 nëntor deri në 10 dhjetor, forcat greke u hodhën në ofensive të përgjithshme me objektiv marrjen e Malit të Gjerë, Dhëmbelit dhe Kokojkës së Frashërit. Ndërsa Këlcyra paraqiste çelësin për zgjidhjen e betejës së madhe. E ndodhur midis malesh të lartë, kjo pikë strategjike kontrollonte të gjitha kalimet drejt detit dhe drejt Prevezës.¹⁴ Ajo ishte marrë e lënë disa herë nga palët por në mesin e muajit dhjetor, trupat e komanduara nga gjenerali Ekonomakis u hodhën në ofensivë dhe jo vetëm që mbajtën Këlcyrën, por shkuan deri në Tomorricë.¹⁵ Më 30 janar forcat greke sulmuan nga lartësitë e Dhëmbelit e Golikut dhe të dy palët luftonin ashpër për të mbajtur Urën e Dragotit.¹⁶

¹¹ Gian Carlo Fusco, *Lufta në Shqipëri*, Tiranë: “55”, 2008, f. 27-29.

¹² B. Meta, *Tensionin greko-shqiptar ...*, f. 54.

¹³ Gian Carlo Fusco, *Lufta në Shqipëri ...*, f. 35-36.

¹⁴ *Gazeta Tomorri*, 18 prill 1941, f.1.

¹⁵ Gian Carlo Fusco, *Lufta në Shqipëri ...*, f. 59-60.

¹⁶ Gianni Granzotto, *Vjosa ime e dashur, ditar lufte*, Tiranë: Elena Gjika, 2005, f. 25. “Ansaldo, 1938”, ishte emri i firmës italiane që e kishte ndërtuar.

Shqiptarët në radhët e ushtrisë italiane

Pjesëmarrja e shqiptarëve në radhët e ushtrisë italiane, është parë në këndvështrime të ndryshme. Nga pala greke ata janë konsideruar agresor njëloj si dhe forcat italiane. Në fakt ushtarakët shqiptarë nuk kanë qënë asnjëherë dakord për të sulmuar fqinjin. Ata e kuptuan që një sulm i tillë nuk sillte dobi për Shqipërinë, përveç robërisë. Por situata e vështirë ekonomike bënte të mos shpreheshin hapur. Këtë e konstatuan dhe italianët, ndaj komanda e lartë vendosi të largonte nga shërbimi një numër të madh oficerësh shqiptarë, të vjetër në moshë që nuk jepnin garanci politike, duke u siguruar më parë një rrogë të mjaftueshme, për të shmangur mundësinë e ndonjë pakënaqësie dhe propagande kundër tyre.¹⁷

Fronti i luftës italo-greke përditë jepte lajme në favor të ushtrisë helene, e cila bënte një luftë të drejtë. Një gjë të tillë e dinin mirë dhe shqiptarët, të cilët nuk mund të bëheshin bashkëpunëtorë me italianët në një luftë të padrejtë. Gjatë një takimi me Duçen në Romë, më 7 nëntor, duke argumentuar shkaqet e humbjes, gjeneral Benini bënte përgjegjës batalionet shqiptare që ishin tërhequr nga fronti, ndërsa për forcat italiane jepte garanci që nuk do të tërhiqeshin derisa të vritej dhe ushtari i fundit.¹⁸

Mareshalli Badolio kujtonte optimizmin e madh që ekzistonte te Duçja për fitoren ndaj Greqisë. Ky besim shihej dhe te disa gjeneralë që besonin se trupat greke do të dezertonin në masë. Mirëpo kjo nuk ndodhi. Shqiptarët, që ishin pjesë e ushtrisë fashiste, nga ana tjetër, ndërmorën akte sabotazhi kundër italianëve ose kaluan me grekët. Në rrethana të tilla komanda italiane u detyrua t'i tërhiqte forcat shqiptare dhe t'i çarmatoste. Musolini i shkruante Hitlerit më 20 nëntor 1940 se ndër shkaqet

¹⁷ P. Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...*, f.34-35.

¹⁸ G. Ciano, *Ditari i Kontit Ciano...*, f. 68.

kryesore të mossuksesit ishte dezertimi thuajse total i forcave shqiptare, të cilat ishin revoltuar kundër njësive italiane.¹⁹

Gjeneral L. Zannini, në një letër që i dërgonte komandës së Korpomatës C, duke bërë fjalë për qëndrimin e batalioneve shqiptare “Dajti” dhe “Gramozi” shkruante se, në periudhën fillestare “qëndrimi i tyre ishte i kënaqshëm, ndërsa me intensifikimin e sulmit armik, u vunë re “braktisje kolektive të frontit të luftës”.²⁰ E njëjta situatë vrehet dhe në batalionet e tjera vullnetare shqiptare. Ndaj gjeneral Zannini arrinte në konkluzionin se prezenca e batalioneve shqiptare në “kompanitë divizionale italiane ishte e dëmshme”.²¹ Prania shqiptare mund të ndikonte negativisht para ushtrisë italiane, të krijonte kriza të rënda apo të sillte ndonjë situatë kompromentuese. Në radhët e tyre kishte paqëndrueshmëri, pasi një repart shqiptar, i cili në mëngjes dukej aktiv për luftë kundër trupave greke, në mbrëmje mësohej se kishte kaluar në krahun e armikut me gjithë armatime.²²

Anglezët me anë të radios BBC dhe burimeve të tjera mediatike, i bënë jehonë dezertimit të forcave shqiptare nga fronti, ndërsa qeveria italiane e fshihte atë në publik, duke deklaruar se shqiptarët kishin besim te Italia dhe po qëndronin përkrah forcave të saj.²³ Dy majorë italianë në informacionet e dërguara në datat 12-14 nëntor, raportonin se batalionet shqiptare kishin patur shumë të ikur dhe ankoheshin për mungesa në veshje e çadra. Ndaj jepej porosi të plotësoheshin disa kushte dhe angazhimi i trupave shqiptare në vijën e parë të frontit, të bëhej përherë i shoqëruar dhe nën mbikëqyrjen e trupave italiane.²⁴

¹⁹ Sherif Delvina, *Mid'hat Frashëri figurë madhore e diplomacisë shqiptare*, Tiranë: Fan Noli, 2002, f.137-138.

²⁰ *Po aty*, f. 235.

²¹ *Po aty*.

²² *Po aty*, f. 250.

²³ *Gazeta Tomorri*, Nr. 343, datë 23 shkurt 1941, f.1. Shqiptarët dhe ne.

²⁴ P. Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...* f. 69.

Duçe pohonte se humbja kishte për shkak bllokimin e mjeteve të motorizuara nga balta dhe dezertimet ndaj kishte urdhruar çarmatosjen e 6000 shqiptarëve.²⁵ Një gjë të tillë e pranonte dhe vetë mareshalli Badiglio, kur shkruante se forcat shqiptare që bënë pjesë në divizionet italiane kishin tradhëtuar, madje një pjesë patën kaluar në anën e grekëve.²⁶

Shumë shpejt shqiptarët e përfshirë në radhët e ushtrisë italiane kuptuan se qëllimi i fashistëve në sulmin ndaj Greqisë nuk ishte realizimi i aspiratave shqiptare për bashkimin kombëtar, por pushtimi i vendit fqinj. Për këtë shkak oficerë dhe ushtarë dezertonin çdo ditë nga fronti, duke i krijuar shqetësime të mëdha komandës italiane. Në ditarin historik të regjimentit të 47 të këmbëorisë, të datës 26 nëntor, duke bërë fjalë për batalionin shqiptar “Dajti”, thuhej se gjithë efektiv i tij “me pajisje dhe armatim kaloi te armiku”.²⁷ Në ditar theksohej se gjatë gjithë ditës dhe natës vazhdonin goditjet e mortajave “Brixia” dhe mitrolozëve “Breda” mbi trupat italiane. Besohej se ishin shqiptarët që i përdornin ato armë, pasi grekët nuk i njihnin dhe s’mund t’i përdornin dot, sidomos mortajat “Brixia”.²⁸

Me marrjen e këtij informacioni, komanda qendrore urdhronte që shqiptarët të tërhiqeshin në prapavijë, pasi do të fillonte riorganizmi i tyre në një batalion tjetër në Shijak. Një numër i madh i të rekrutuarëve u burgos. Çështja u bë problem deri në instancat e larta. Vetë Musolini në telegramin që i dërgonte Hitlerit më 10 nëntor 1940, humbjet e shkaktuara për ushtrinë italiane dhe mos përparimin e saj i shpjegonte me mungesën e mbështetjes shqiptare në fushën politike, mos organizmin e një kryengritjeje në Çamëri dhe qëndrimin e keq të disa reparteve shqiptare. Sipas Musolinit, detyra mbrojtëse e ushtrisë gjatë

²⁵ A. Puto, *Lufta italo-greke...*, f. 78.

²⁶ *Po aty*, f. 79.

²⁷ P. Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...*, f. 70.

²⁸ *Po aty*, f. 71.

dimrit, në radhë të parë duhet të ishte ajo e rimarrjes së asaj pak toke që shqiptarët patën humbur.²⁹ Në letrën drejtuar Hitlerit thuhej se gjithë trupat shqiptare kishin hedhur armët duke kaluar në masë te armiku, prandaj çarmatimi i ushtarëve shqiptarë ishte i domosdoshëm.³⁰

Hendeku i krijuar mes italianëve dhe shqiptarëve vinte duke u thelluar. Fryma e mosbesimit ndihej kudo. Kishte raste kur nga italianët propozohej për veprime drastike duke ndëshkuar me pushkatim dezertorë të veçantë, por kjo nuk mund të zgjidhte problemin e dezertimeve, kur numëroheshin rreth 3100 raste.³¹ Numri i dezertorëve në muajin janar 1941 arrinte shifrën 3 114, nga të cilët 1 872 këmbësorë, 135 karabinierë, 542 artilierë etj. Të gjithë këta oficerë dhe ushtarë shqiptarë do të dërgoheshin në gjyqin ushtarak territorial të luftës.³²

Duhet theksuar se shqiptarët e dezertuar nga forcat italiane, që shprehën gatishmërinë për të luftuar krahas atyre greke, u pritën me indiferencë dhe u internuan në kampe përqëndrimi duke u trajtuar si robër lufte. Në mbarim të luftës nga kampi i Kretës u liruan 842 ushtarë dhe 45 oficerë shqiptarë.³³

Qendrimi i politikës greke dhe italiane ndaj Shqipërisë

Me fillimin e sulmit ndaj Greqisë, në trevat jugore të Shqipërisë u vendos ligji i luftës. Komanda italiane evidentoi gjithë personat që ishin me bindje antiitaliane, të cilët i internoi

²⁹ Piero Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...* f.77. Cituar sipas Dokumente të Diplomacisë Italiane, seria e Re, 1939-1943, Vol.V.

³⁰ Sherif Delvina, *Mid'hat Frashëri figurë madhore e diplomacisë shqiptare*, Tiranë: Fan Noli, 2002, f.137-138. Piero Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...*, f.78.

³¹ Piero Croaciani, *Shqiptarët në forcat e armatosura italiane ...*, f.80.

³² *Po aty*, f. 85.

³³ Muharrem Dezhgiu, *Shqipëria nën pushtimin italian 1939-1943*, Tiranë: Mësonjtorja, 2005, f. 222.

menjëherë. Më 31 tetor 1941, kuestura e Gjirokastrës informonte këshilltarin e përhershëm të Policisë se ishin evidentuar disa persona që merreshin me politikë dhe kishin alarmuar popullsinë grekofone, duke folur kundër Italisë.³⁴ Gjeneral Agostinucci njoftonte Mëkëmbësinë e Përgjithshme rreth veprimeve të Armatës së Përmetit, e cila kishte proceduar njerëz të dyshimtë në çështje politike. Ata ishin: Kristul Joçka, avokat në Përmet; Aleksandër Lipe, prift ortodoks në Kaludh të Petranit; Androkli Angjeli, këpucar; Vasil Teli Shukollari, tregtar në Përmet; Dhimitër Kola, pronar tokash në Biovizhdë; Sotir Ranca, prift në Biovizhdë.³⁵

Komandës italiane i raportohej çdo bisedë e dyshimtë. Ditët e para të muajit nëntor, në Përmet ishin gjetur fletushka kundër luftës. Kurse kryetari i bashkisë së Përmetit Abas Shukri, gjyqtari Estref Myftiu, drejtori i financës Fuat Frashëri dhe avokati Dhimitër Kacimbra ishin përfshirë në një debat. Ndërsa kryetari i bashkisë konfirmonte që Anglia ishte në prag të rrëzimit, Kacimbra i qe përgjigjur se ajo ishte ende e fortë dhe, me kalimin e kohës do të forcohej më tepër, pasi furnizohej nëpërmjet ajrit nga Amerika, ndërkohë që fabrikat e mjeteve ajrore gjermane po shkatërroheshin çdo dite nga forcat ajrore angleze. Sipas tij, shumë shpejt Gjermania do të detyrohej të kapitullonte.³⁶ Meqënëse Kacimbra vlerësohej si njeri me bindje anglofile dhe

³⁴ AQSH, F. 153, V. 1940, D. 31/4, f.215. Shkresë e Kuesturës Gjirokastrë, Nr. 0671, datë 31.10.1940, dërguar Këshilltarit të Përhershëm të Policisë.

³⁵ AQSH, F. 161, V. 1940, D. 558, f. 7. Shkresë e Gjeneral Divizioni C. Agostinucci, Nr. 834/28, datë 25 tetor 1940, ku njofton Mëkëmbësinë e Përgjithshme (Shërbimin e Informacionit Ushtarak në Shqipëri) mbi kërkesën e Komandës së Regjimentit të 47 të Fanterisë lidhur me procedimin e disa personave nga Armata e Përmetit.

³⁶ AQSH. F. 161, v. 1940, D.670, fl. 1. Comando Superiore Carabinieri Reali dell'Albania. Ufficio Servizio, Nr. 2473/5, Tirana 4 novembre 1940. Propaganda a favore della Grecia. Alla R. Luogotenenza Generale- Uff. Aff. Civili, Tirana; Al Servizio Informazioni Militare, Ufficio Albania, P.M.22 A. Rir. Folio Nr. 2134/Int, del 16.10.1940.

sidomos grekofile, u urdhërua që të internohej menjëherë në Elbasan.³⁷

Nga dokumentacioni i kohës mësojmë se prifti ortodoks Aleksandër File dhe avokati Joçka ishin regjistruar në listën e personave për t'u arrestuar në rast emergjence. Pasi u ndaluan, ata u dorëzuan te S.I.M. ndërsa Simon Dilo, person i rendësisë dytësore, për momentin, nuk u procedua.³⁸ Kiço Baleshi nga Këlcyra u internua në Brindisi. Pas 3 muajësh ai kthehet sërish në vendlindje, por me kusht që të paraqitej rregullisht në zyrën e policisë.³⁹ Kur ky person ishte larguar në drejtim të Burrelit për të punuar në zanatin e vet, komanda e alarmuar porosiste kuesturën e Durrësit për ta detyruar që të vinte në dijeni policinë për çdo lëvizje.⁴⁰

Të dy palët si italianët edhe grekët, bënë arrestime, te njerëzit që dyshonin se ishin venë në shërbim të kundërshtarit. Lista e nëpunësve të arsimit të arrestuar nga italianët me motivacionin: “s’kanë mbajtur sjellje të mirë gjatë okupacionit italian”, ishte relativisht e gjatë. Ishte arrestuar p.sh. Goli Dango, mësues në Kaludh të Përmetit, me argumentin “ishte sjell keq”. Peço Stefani, mësues në Limar të Malëshovës i raportuar prej kryetarit të Komunës Zagori, se kishte qenë spiun i autoriteteve greke etj.⁴¹ Nën arrest ishin vënë edhe Marika Pantazi nga Delvina; Marika Vaso, Nivicë; Gjergji Jani, Delvinë; Koço Mosko, Libohovë; Grigor Muço e Misto Vrana, Piqeras; Spiro

³⁷ AQSH, F. 161, V. 1940, D. 670, f. 1. Shkresë e Komandës Eprore të Karabinierisë Mbretërore të Shqipërisë, Nr. 2473/5, datë 4 nëntor 1940, firmosur nga kolonel G. Riccioni.

³⁸ *Po aty*.

³⁹ AQSH, F. 153, V. 194, D.135/1, fl. 291. Kuestura Gjirokastër më 25 qershor 1941, bënte me dije Komandën Stacionare CC.RR. të Këlcyrës, komandën e kompanisë në Përmet, si dhe Drejtorinë e Përgjithshme të Policisë Tiranë.

⁴⁰ *Po aty*, f. 294.

⁴¹ AQSH, F. 195, V. 1941, D. 84, f. 4. Shkresë e ministrit të Arsimit, Nr.12, 27 dt. 19.5.1941, dërguar Kryeministrit.

Mëhilli, Salari e Tepelenës, të cilët akuzoheshin se kishin qenë në shërbim të politikës greke.⁴²

Veprime të njëjta kryenin edhe forcat ushtarake të Athinës. Sipas ministrit të Arsimit, komanda greke kishte arrestuar dhe internuar 6 mësues, “për të cilët, deri tash s’dihet asgjë”. Ata ishin: Hamid Rami, nga Tatzati, mësues në Kalasë të Delvinës; Sami Seferi nga Malëshova e Këlcyrës, mësues në Leskaj; Pandeli Neçka dhe Filip Tole nga Labova e Poshtme e Tepelenës; Foto Mexi nga Labova e Madhe dhe Andrea Andriku, mësues i gjuhës shqipe në Dhrovjan.⁴³

Ndërkohë autoritetet fashiste kishin filluar ndjekjen dhe internimin i shumë familjeve, që gjykoheshin me bindje antiitaliane dhe sidomos familjeve e oficerëve dhe nënoficerëve që dezertuan nga fronti. Prefektura e Gjirokastrës, në bazë të propozimit të bërë nga nënprefektura Përmet, vinte në dijeni M.P.B. për internimin e disa personave që kishin mbajtur qëndrim antiitalian. Për secilin prej tyre paraqiteshin dhe argumentet përkatëse.⁴⁴ Nisur nga rëndësia që kishte shmangia e personave, që nuk pajtoheshin me politikën italiane dhe rrezikun që paraqeste propaganda e tyre, prefektura kërkonte lejen e ministrisë për të vepruar, por dhe vendin se ku duhej të dërgoheshin personat që nevoitej të internoheshin.⁴⁵

⁴² AQSH, F. 195, V. 1941, D. 84, f. 4. Shkresë e ministrit të Arsimit, Nr. 12, 27 dt. 19.5.1941, dërguar Kryeministrit.

* Sami H. Seferi, lindur më 1901 në Leskaj. Kishte kryer shkollën fillore në turqisht dhe më pas italisht. Kishte kryer kursin në Labovë të Gjirokastrës. Filloi si mësues më 1918 në shkollat Limar e Malëshovë. AQSH. F. 803. D. I-212, f. 63.

⁴³ AQSH, F. 195, V. 1941, D. 84, f. 2. Kjo letër i mbërriti kryeministrit më 19 prill të vitit 1941, ditën e hënë, në orën 10. ⁰⁰ të mëngjesit. Ai thirri menjëherë një prej inspektorëve të tij dhe ishte këshilluar me të, por nuk u mor asnjë masë.

⁴⁴ AQSH, F. 152/2, V. 1940, D. 95, f. 362. Shkresë e prefekturës Gjirokastrë, Nr. 370, dt. 10.10.1940, firmosur nga prefekti Daut Çarçani, drejtuar MPB, mbi internimin e disa personave propozuar nga nënprefektura Përmet me shkresën Nr. 119, dt. 8.10.1940.

⁴⁵ AQSH, F. 152/2, V. 1940, D. 95, f. 362.

Më 21 tetor 1940, MPB i dërgonte Komandës Eprorë të KK MM, listën me emrat e personave që duhej të internoheshin, shoqëruar me motivacionin “propagandist kundër regjimit të sotëm”. Ata ishin: Kristul Joçka, Dhimitër Kacimbra, At Aleksandër Lipe, Simo Dilo, banues që të gjithë në Përmet.⁴⁶ Mirëpo, prefektura Gjirokastrë, me anë të një tjetër shkrese jepte mendimin se nuk kishin bindje të plotë që Dhimitër Kacimbra dhe Simo Dilo të merreshin me propaganda të tilla.⁴⁷ Ndërsa Komanda Superiore e Karabinierisë më 4 nëntor 1941 bënte me dije se komanda e Ballabanit kishte arrestuar barinjtë Baftjar Çapokaj 15 vjeç, Hydai Toçiaj 15 vjeç, Nevruz Lazaj 15 vjeç, Haxhi Çapokaj 37 vjeç, të cilët cilësoheshin përgjegjës për mbajtje të armëve e municioneve që konsideroheshin plaçkë lufte.⁴⁸

Qeveria greke kishte marrë të gjitha masat për t’u informuar hollësisht mbi zhvillimet në Shqipëri dhe për krijimin e një fryme antiitaliane në Jug. Prefektura e Gjirokastrës, qysh në muajin shkurt 1940, pra para fillimit të Luftës Italo-Greke, njoftonte M. P. Brendshme se ishte konstatuar që konsulli grek zhvillonte propagandë të gjerë në disfavor të “shtetit shqiptar” dhe bënte ndërhyrje të vazhdueshme në çështje që ishin jashtë kopetencave të tij. Ai mbante lidhje me popullsinë grekophone të asaj province me anë të sekretarit të vet. Duke aktivizuar gjithë grekomanët dhe duke financuar shuma të mëdha, ai kishte mundur të siguronte ndikim të madh në gjithë trevën. Sipas prefekturës, mund të thuhej pa ekzagjerim se çdo çështje e atyre katundeve dirigjohej prej konsullit, i cili pati mbledhur dhe pleqësinë e atyre

⁴⁶ *Po aty*, f. 363. Shkresë e M.P.B. Nr. 2602, datë. 21.10.1940, me firmën e ministrit, drejtuar Komandës Eprorë të KK MM, shoqëruar me shkresën Nr. 119, datë 8.10.1940, XVIII, të nënprefekturës Përmet, përcjellë nga prefektura Gjirokastrë.

⁴⁷ *Po aty*, f. 363.

⁴⁸ AQSH, F. 153, V. 1941, D. 33/1, f. 197. Shkresë e Komandës Superiore të Karabinierisë, Zyra e Shërbimit dhe Gjendjes, Nr. 1/316, datë 12.11.1941, dërguar Ministrisë së Brendshme.

katundeve dhe i kish këshilluar që t'i drejtoheshin telegrafisht Mëkëmbësit të Përgjithshëm për çështjen e shkollave të minoritetit.⁴⁹ Ndërhyrja e tij favorizohej prej personave që ende jetonin me iluzionin e grekomanisë. Prefektura kërkonte të dinte se çfarë masash duheshin marrë kundër disa krerëve të parisë, që guxonin të shoqëronin konsullin nëpër fshatra për të bërë propagandë antishqiptare.⁵⁰

Zyra Politike e M. P. Brendshme i dërgonte Mëkëmbësisë së Përgjithshme një kopje të raportit Nr. 43, të prefekturës së Gjirokastrës, që bënte fjalë për aktivitetin propagandistik të zhvilluar prej konsullit grek. Ata luteshin t'u dërgohej sa më parë udhëzimi për mënyrën e veprimit.⁵¹ Pas kësaj do të arrestoheshin disa persona që ushtronin propagandë antishqiptare, por kjo do të haste në reagimin e konsullit të Athinës. Ai ishte ankuar në prefekturë për arrestimin e pesë personave që kishin qenë në konsullatë. Zemërimi i tij “vihej re në çdo rast kur i zbuloheshin agjentët dhe informatorët” Madje konsulli donte të dinte, nëse ishte venë nën vëzhgim edhe ai vetë.⁵²

Diversionin propagandistik të politikës greke ndaj Shqipërisë në prag të Luftës Italo-Greke e kishte mbështetur edhe Anglia. Më 18 shtator 1940, P. Dikson shkruante se Forin Ofisi e aprovonte mendimin, që të përparonte puna me planet subversive greke në Shqipëri. Por, në të njëjtën kohë, Forin Ofisi paralajmëronte që të bëhej kujdes në hapat që hidheshin. Nuk duhej t'u jepej shkas italianëve që të pretendonin se ishin grekët

⁴⁹ AQSH, F. 152, V. 1940, D. 201, f. 2. Shkresë e prefekturës Gjirokastrë, Nr. 43 datë. 8.2.1940, dërguar M.P.Brendshme, Zyrës Politike dhe të Personelit, mbi propagandën antishqiptare të konsullit grek.

⁵⁰ Po aty, f. 3. Shkresa mban firmën e Prefektit Daut Çarçani.

⁵¹ AQSH, F. 152, V. 1940, D. 201, f. 1. Shkresë e Zyrës Politike të M.P.Brendshme, Nr. 476, datë 16.2.1940, dërguar Mëkëmbësisë së Përgjithshme të Madhërisë së tij, Mbretit Imperator në Shqipëri.

⁵² AQSH, F. 152, V. 1940, D. 201, f. 5 Shkresë e prefektit të Gjirokastrës Daut Çarçani, Nr. 43/1, datë 19 shkurt 1940, dërguar M.P. Brendshme.

ata që po kryenin veprimtari kundër Shqipërisë, pasi në këtë mënyrë do të gjenin pretekst për të sulmuar Greqinë.⁵³

Në këtë situatë nuk munguan edhe përpjekjet e Ahmet Zogut për të marrë rol në krahin antifashist. Ai kishte ofruar për të prurë në frontin antiitalian rreth 30 mijë forca, që besonte se do t'i sigurate në sajë të mbështetjes së madhe që kishte në veri të vendit. Duke u rënë italianëve pas vijës së frontit, Zogu mendonte se mund t'i detyronte ata që ta lëshonin vijën mbrojtëse. Një propozim i tillë u pëlqeu dhe anglezëve, por ai u refuzua nga politika greke. Athina kundështoi edhe organizimin e një revolte të armatosur antiitaliane në prefekturën e Gjirokastrës, e cila kishte si kusht njohjen e pavarësisë së Shqipërisë⁵⁴.

Endrju Rajën, një oficer ndërlidhës midis mbretit shqiptar dhe Foreign Office, e shihte konstruktiv propozimin e Zogut. Prandaj, Foreign Office udhëzonte këshilltarin britanik në Athinë, Majkëll Pelëre t'i kërkonte qeverisë greke të binte dakord me ofertën e mbretit shqiptar, duke theksuar se Athina nuk kishte asnjë detyrim të merrej me ardhjen e tij në fron, pas ribërjes edhe një herë të Shqipërisë së pavaruar. Por përsëri Athina nuk pranoi. Madje qeveria greke edhe ata shqiptarë që ishin rreshtuar me trupat greke kundër koalicionit fashist, i dërgoi në thellësi të Greqisë, duke vënë në dyshim fatin e tyre.

Me marrjen e Korçës, Metaksa deklaroi se grekët luftonin edhe për “çlirimin e Shqipërisë”, por këtë nuk e bënë për pavarësinë e Shqipërisë. Metaksa theksonte se Greqia luftonte jo vetëm për ekzistencën e saj, por edhe për popuj të tjerë të Ballkanit sidomos për çlirimin e Shqipërisë, por jo për pavarësi të saj.⁵⁵ Duke përmendur deklaratën e Metaksasë lidhur me

⁵³ *AIH*, A-V-122. Marrëdhëniet greko-shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë karshi Shqipërisë, f. 3. Publikim i vitit 1940, material i përkthyer nga Shpëtim Mema.

⁵⁴ B. Meta, *Tensionin greko-shqiptar...*, f. 58-59.

⁵⁵ *AIH*, A-V-122. Marrëdhëniet greko-shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë karshi Shqipërisë, viti 1940, Materiali i përkthyer nga Shpëtim Mema, f. 20.

pavarësinë e Shqipërisë kërkonte një përsëritje e saj, në mënyrë që të ndikonte pozitivisht në veprimtarinë e politikës greke me njerëzit e rekrutuar në Shqipëri. Përfaqësuesi i Forin Office, nënvizonte se, fjala “çlirim” në gjuhën greke ishte një fjalë krejtësisht e ndryshme nga fjala “pavarësi”. Metaksa ka dashur të thotë që Greqia luftonte për çlirimin e Shqipërisë nga sundimi italian dhe në asnjë mënyrë nuk do të implikohej në çështjen për restaurimin e një Shqipërie të pavaruar.⁵⁶

Pas zotërimit të trevave jugore, Përmet, Korçë, Kolonjë dhe Gjirokastrë, komanda greke vendosi ligjin e luftës dhe bëri disa arrestime në radhët e patriotëve, të cilët u internuan në ishujt e largët të Greqisë.⁵⁷ Më 8 dhjetor trupat helene hynë në Gjirokastrë dhe Përmet, bashkitë e të cilave do të merreshin nën drejtimin e njerëzve që ishin në shërbim të Athinës.⁵⁸

Qeveria greke mori të gjitha masat për administrimin e trevave jugore, e bindur se ato do t'i jepeshin Greqisë prej Fuqive të Mëdha. Metaksa përfitoi nga kërkesa gjermane për largimin e anglezëve nga Greqia dhe të pushimit të luftës me Italinë, duke u kërkuar atyre më 20 dhjetor 1940, që t'i lejonin të mbanin të pushtuar jugun e Shqipërisë, deri në Vlorë, të cilën nuk kishin mundur ta merrnin ende.⁵⁹ Komanda greke dha urdhër të arrestoheshin gjithë elementi patriot shqiptarë, myslimanë dhe ortodoksë. Në janar të vitit 1941, në Korçë u arrestuan 21 vetë për shkak të ndjenjave të tyre atdhetare.⁶⁰

Natyrisht, politika greke për aneksimin e Shqipërisë kishte mbështetjen e britanikëve. Shefi i departamentit të Forin Office për Jugun, P. Nichols, pohonte se nuk ishte për të mbështetur

⁵⁶ Po aty.

⁵⁷ Përmeti gjatë Luftës Nacional Çlirimtare..., f. 97.

⁵⁸ A. Puto, *Lufta italo-greke...*, f. 95-97.

⁵⁹ B. Meta, *Tensionin greko-shqiptar...*, f. 52-53.

⁶⁰ S. Boçi, *Minoritetet në Shqipëri...*, f. 93.

nacionalistët shqiptar kundër italianëve. Sipas tij, ishte e mundur që dhe në të ardhmen të mos bëhej asnjëherë një gjë e tillë.⁶¹

Dëmet nga lufta dhe riparimi i shtëpive të dëmtuara

Aviacioni i të dy ushtrive bombardonte pa pushim tokën shqiptare. Fshatarët të tmerruar nga bombardimet, humbja e shtëpisë dhe pasurisë, merrnin rrugët. Iknin drejt rretheve që nuk ishin përfshirë në luftë. Komandat e të dy ushtrive ndërluftuese i këshollonin të zbraznin vendin. Shumë shtëpi ziheshin nga oficerë italianë apo grekë. Një pjesë ktheheshin në spitale. Pati dhe nga ata që u larguan nga frika e masakrave, duke kujtuar ato që kishin ndodhur në vitin 1914. Ikjet filluan në muajin dhjetor, por në janar e shkurt ato ishin masive. Në Berat dhe fshatra të tij u strehua një numër i madh refugjatësh. Të tjerë do të shkonin në Mallakastër, Fier, Vlorë e gjetkë.⁶²

Bagëtitë thereshin për ushqim, pasi kishte periudha kur vononin furnizimet. Nuk kurseheshin as qetë e punës. Ata që qëndruan në shtëpitë e tyre dhe mundën t'u mbijetonin predhave dhe plumbave, ruajtën një pjesë të pasurisë. Të tjerët e humbën atë pak pasuri që kishin. Luigi Gianturco, duke përshkruar luftimet e 20 janarit 1941, në fshatin Bubës, tregon se goditjet me mortaja i kishin tmerruar barinjtë, të cilët iknin dhe i linin tufat e deleve vetëm. Të gjitha ato u therën dhe u konsumuan nga ushtria, e cila kishte patur probleme në furnizimin me ushqime nga prapavija.⁶³ Banorët që braktisën fshatin, kur u kthyen nuk gjetën asgjë në shtëpi. Zairët e dimrit ishin konsumuar nga ushtria. Bagëtitë ishin therur në intervalet kohore kur ushtrisë i vonohej furnizimi. Gjithë shtresat ishin grabitur ose djegur dhe pemet frutore ishin prerë për dru zjarri për shkak të dimrit të madh.⁶⁴

⁶¹ B. Meta, *Tensionin greko-shqiptar...*, f. 61.

⁶² A. Sulo, *Dy net që ngrinë Romën...*, f. 95-98.

⁶³ L. E. Gianturco, *Pietro del muro...*, f. 72-75.

⁶⁴ A. Sulo, *Dy net që ngrinë Romën...*, f. 95-98.

Në korrik doli një dekret mbretëror, sipas të cilit, refugjatëve që kishin lënë banimet e tyre për shkak të urdhërave të autoriteteve ushtarake dhe nuk mund të mbanin veten e familjen për shkak të papunësisë, u akordohej ndihmë nga shteti. Familjet e kategorisë së parë me 1 pjestar përfitonin 3 franga shqiptare, me 2 persona 4 franga dhe për çdo person më tepër shtohet një frangë. Familjet e kategorisë së dytë me një pjesëtar merrnin 2 franga dhe kështu me radhë, duke patur një frangë më pak se kategoria e parë. Kur numri kalonte 8-10 persona, jepeshin 10 franga. Dekreti këshillonte të shihej mundësia edhe për ndihma të tjera.⁶⁵

Numri i saktë i refugjatëve nuk dihej. Në janar të vitit 1942, pranë Këshillit të Ministrave ishte krijuar një komision, i cili u quajt Komiteti Qëndror për Refugjatët.⁶⁶ Komunitat duhej të dërgonin pranë tij informacione të hollësishme për refugjatët, të cilat kalonin nëpërmjet prefekturës. Për çdo të shpërngulur lëshohej një certifikatë, në të cilën nuk vihej numër, por bëhej shënimi “extra”. Kryesisht të ikurit ishin përqëndruar në prefekturat Tiranë, Berat, Vlorë, Elbasan, Durrës, Shkodër, gjë që shihet edhe në korrespondencën që Komiteti Qëndror i Refugjatëve kishte me ato prefektura. Në certifikatat e lëshura nga prefektura e Beratit mësohet se refugjatët vinin nga fshatrat e Përmetit, Leskovikut, Këlcyrës dhe Kolonjës.⁶⁷

Dëmet e shkaktuara nga lufta italo-greke në trevat jugore qenë të mëdha. Popullsia e pafajshme përballoi bombardimet e aviacionit dhe goditjet e artilerisë së dy ushtrive ndërluftuese. Gjatë asaj periudhe u vranë 127 njerëz të pafajshëm dhe u shkaktuan dëme të mëdha materiale, si djegie të shtëpive,

⁶⁵ *Fletore Zyrtare*, Nr. 98, datë 5 korrik 1941, f. 3. Dekret i Mëkëmbësit Mbretëror Nr. 218, datë 1 shkurt 1941. Caktimi i ndihmës për refugjatët.

⁶⁶ *Fletore Zyrtare*, Nr. 11, datë 3 shkurt 1942, f. 1-2. Dekret i Mëkëmbësit Nr. 2, datë 22 janar 1942. Formimi i Komisionit Qendror për vërtetimin e pagimin e dëmeve të luftës.

⁶⁷ A. Sulo, *Dy net që ngrinë Romën...*, f. 100-101. Certifikata të lëshura nga prefektura e Beratit për refugjatët.

shkatërrime të rrugëve, dëmtim të të mbjellave për më shumë se 1400 familje.⁶⁸ Fshatarësia u detyrua të braktiste banesat dhe të merrte rrugët, duke i rezistuar jetesës nën qiell të hapur, pa asnjë mbështetje ekonomike. Shumë prej tyre gjetën strehë në shpellat e Nemërçkës, Dhëmbelit dhe Trebeshinës.

Ministria e Punëve të Brendshme i kërkonte mendim kryeministrit si të vepronte me kërkesat për dëmshpërblim lidhur me dëmet e shkaktuara nga operacionet ushtarake apo trupat civile, pasi vlera financiare ishte e madhe. Nëse ata duhej të shpërbleheshin, shihej e nevojshme të planifikohej një shumë e caktuar nga buxheti. Në të kundërt, duhej të refuzoheshin, duke vënë si shkak mungesën e fondeve. Gjithsesi ministria mendonte që të bëhej likujdimi i pjesshëm i tyre.⁶⁹

Kabineti i Musolinit, për të krijuar përshtypjen se kujdesej për popullin, i dha porosi qeverisë shqiptare në varësi të saj, për të pranuar dëmet e shkaktuara nga lufta, e cila në shkresa cilësohej “dëme nga ushtria armike”. Zyrat përkatëse, për dëmtimet e shkaktuara në banesa dhe prona gjatë luftës, bënë përgjegjëse vetëm ushtrinë greke dhe aviacionin e saj. Ligji parashikonte dhënien e shpërblimeve për dëmet e shkaktuara nga lufta në toka, sende të luajtshme dhe të paluajtshme.⁷⁰

⁶⁸ AQSH, F. 193, V. 1942-1943, D. 179, f. 213- 412. Komiteti Qendror për dëmet e shkaktuara nga lufta italo-greke. Të dhëna për nënprefekturën e Përmetit. AQSH F. 193 V. 1942-1943 D. 180, f. 3 -125; D. 181, f. 3 -15; D. 183, f. 2 -76; D. 184, f. 3 -70; D. 185, f. 1 -22; D. 186, f. 1 -74; D. 187, f. 1 -87; D. 188, f. 1 -7; D. 189, f. 3 -320; D. 190, f. 2 -142; D. 191, f. 3 -95; D. 192, f. 3 -255; D. 193, f. 3 -158; D. 194, f. 2 -15; D. 195, f. 2 -445; D. 196, f. 3 -176; D. 197, f. 1 -10; D. 198, f. 1 -154; D. 199, f. 1 -116; D. 199, f. 2 -260 dhe F. 177, V. 1941, D. 43, f. 249; D. 73, f. 245-290.

⁶⁹ AQSH, F. 149, V. 1943, D. III-839, f. 73. Shkresë e MPB (Drejtoria e korrespondencës) Nr. 33523/II, datë 13 korrik 1943-XXI. Mbi dëmet e shkaktuara nga ushtria dhe vullnetarët. Dërguar P.T.Kryesisë së Këshilit të Ministriave, Zyrës Ushtarake. Firmoset nga ministri dhe majori Isa Kokalari, ndihmës i kryetarit të zyrës ushtarake.

⁷⁰ Fletore Zyrtare, Nr. 147, datë 2 tetor 1941, f. 1-4. Shpërblime për dëme lufte,

Çdo person që pretendonte se ishte dëmtuar nga lufta duhej të paraqeste një kërkesë, në të cilën shkruhej adresa e saktë, lloji i dëmit dhe vlera financiare. Mund të bëhej fjalë për dëmtim të bagëtive, shtëpivë të banimit, kasolleve, prodhimeve, pemëve frutore dhe tokës bujqësore. Lutja dorëzohej në komunë, e cila duhej të provonte në praktikë vërtetësinë e dëmeve që listoheshin në bazë të dokumenteve që dispononte. Njëkohësisht ajo verifikohesh edhe nga zyra italiane, e cila favorizonte qytetarët shqiptarë pa precedentë penal e politikë.⁷¹

Riparimi i dëmeve nga lufta ishte problem dite. Njerëzit që u ishin dëmtuar banesat nuk kishin ku të fusnin kokën. Numri i ndërtesave të dëmtuara ishte i madh. Por qeveria kishte vendosur që të ndihmonte vetëm familjet me gjendje të keqe ekonomike dhe që nuk kishin anëtarë në moshë pune. Vështirësi në procesin e meremetimit të tyre shtoheshin edhe për faktin se qeveria donte të shpenzonte sa më pak. Këshilltari i Ministrisë së Punëve Botore, L. Gambarini, në muajin dhjetor 1941, i shkruante Federalit Fashist në Gjirokastër, se në Këlcyrë, muratorët dhe zdruthkëtarët vendës po bënin kërkesa të papranueshme, pasi për një ditë pune në riparimin e shtëpive të dëmtuara nga lufta kërkonin 15 fra. shq.⁷²

Për përballimin e situatës dhe dhënien e ndihmave elementare u ngritën dhe shoqëri mirëbërëse, të cilat bënin përpjekje për të grumbulluar fonde dhe ndihmuar familjet që ishin më keq ekonomikisht. Shoqëria Mirëbërëse e Prefekturës

Ligji Nr. 272, datë 10 shtator 1941.

⁷¹ AQSH, F. 193, V. 1942/1943, D. 169, f. 96-99. Komisioni Qendror për Kompensimin e Dëmeve të Luftës, Nr.1565 D/G. Gjirokastër, 19 Shtator 1942, për dëmet e shkaktuara nga lufta ndaj qytetarit Aleks Koçi Meçi. Shkresat gjenden me firmën e Kapiten komandant Angelo di Petrillo, N/Kolonel Komandant Francesco Murgia, F. to C. Fusco.

⁷² AQSH, F. 177, V. 1941, D. 73, f. 245. Shkresë e Këshilltarit të MPBotore, L. Gambarini, datë 3.12.1941, dërguar Federalit Fashist në Gjirokastër. Një shifër e tillë zyrtarëve u dukej e lartë.

Gjirokastrë, në një dokument që mbante datën 24.8.1944, njoftonte se kishte mbledhur 112.083 fra.shq. Në të thuhej se “deri tani kemi shpërndarë 9715 fr.shq. dhe janë blerë 163 kv miell gruri me vlerë 72.903 fra.shq.”⁷³

Ndihma jepeshin herë pas here. Pati familje që do të merrnin ndihma më shumë se një herë, ashtu siç kishte të tjera që nuk morën fare. Në një dokument pohoj që merrnin ndihmë për herë të parë 15 persona në shumën 2600 fra.shq.⁷⁴ Po atë ditë do të ndihmoheshin dhe 20 familje të tjera përmetare nga 140 deri në 220 franga shqiptare secila.⁷⁵

Qeveria kërkonte që lutjet e paraqitura të verifikoheshin nga shoqëritë mirëbërëse dhe të raportoheshin kujt i qe dhënë ndihmë prej tyre. Ishte menduar, që, për të lehtësuar qeverinë, ndihmat të shpërndaheshin prej këtyre shoqërive.⁷⁶ Më 10 qershor 1944, nga Përmeti kishin marrë ndihmë 84 familje me 470 frymë, në shumën 15.120 fra.shq. Dy ditë më pas morën ndihmë dhe 56 familje të tjera përmetare, me 330 frymë ose 10.640 fra.shq.⁷⁷

Çështja ishte se nuk kishte evidencë të qartë rreth numrit të refugjatëve dhe vendosjes së tyre. Ata që ishin shpërndarë në fshatra të ndryshme të vendit apo ishin strehuar pranë miqve dhe të afërmëve në qytete nuk ishin evidentuar. Në plan të parë dilnin familjet që ishin rrugëve dhe të tjerë që do të guxonin të trokisnin në dyert e institucioneve shtetërore.

⁷³ AQSH F. 189, V.1944, D. 10, f. 80. Shkresë e Shoqërisë Mirëbërëse të Prefekturës së Gjirokastrës, datë 24.8.1944, dërguar Komisionit Qendror për Kompensimin e Dëmeve të Luftës, Tiranë.

⁷⁴ AQSH, F. 189, Pa vit, D. 15, f. 304.

⁷⁵ *Po aty*, f. 315.

⁷⁶ *Po aty*, f. 117.

⁷⁷ *Po aty*, f. 271-275.